

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **МАРИЯНА ИВАНОВА СТЕФАНОВА**,

член на научно жури, назначено със заповед № РД-16-017/15.02.2018 г. на Ректора на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”

По процедура за защита на дисертационен труд
КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНИТЕ ИЗКАЗВАНИ В БЪЛГАРСКАТА РАЗГОВОРНА РЕЧ
с автор Аксения Димитрова Каракалева - Тодорова
за придобиване на образователната и научна степен „доктор”
в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*,
професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език език (Съвременен български език - Синтаксис)*
към Катедрата по български език, Факултет по хуманитарни науки при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”
Научен ръководител: проф. д.ф.н. Ивелина Савова

Дисертационното изследване на Аксения Тодорова е резултат на нейния четиригодишен труд, започнал през 2014 година, когато е зачислена на редовна докторантура по Съвременен български език – Синтаксис към Катедрата по български език език с научен ръководител проф. д.ф.н. Ивелина Савова

1. АКТУАЛНОСТ И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Общото впечатление от запознаването ми с дисертационния труд на Аксения Каракалева-Тодорова е, че работата е много добра. Високо оценявам актуалността на темата и степента ѝ на полезност за българската лингвистика. Докторантката се е насочила към актуална тема, свързана с един недостатъчно очертан и проучен въпрос в изследванията на българската разговорна реч, а

именно – несъщинските, т.нар. в текста квазивъпросителните изказвания в речта. Резултатите от изследването й има теоретична стойност не само за теорията на разговорната реч, но и за синтаксиса на българския език. Високо оценявам комуникативно-прагматичния подход на изследването.

Представеният труд успешно запълва липсващите страници по темата за невъпросителната употреба на въпросително оформени изказвания и дава възможност за цялостно и задълбочено разкриване на важни моменти от функционирането им в спонтанната българската реч от ежедневно общуване.

Пред нас е една много добре структурирана дисертация, стъпваща върху солидна теоретична база, подплатена с обилен фактически материал. Авторският анализ и наблюдения, както и използваният емпиричен материал, са основа за значими обобщения и обективни изводи в изследването.

В теоретичен и методологичен план изследването се обляга на постигнатото досега в лингвистиката, като същевременно внася своя дял в доразвиването на темата с доказването на твърдението, че въпросителната форма може да има и нов статут – квазивъпросителен.

Положителна оценка заслужава и начинът, по който в труда се проучват особеностите на несъщинските, квазивъпросителни изказвания, които ги отличават от въпросителните - от техните структурни до функционалните и семантични им особености. Постигната е сериозна логическа обвързаност между теоретичната, методологическата и емпиричната страна на извършеното изследване.

Текстът е написан на ясен, достъпен и научно издържан език. Терминологичният апарат е коректно използван

Впечатлена съм от сериозността и задълбочеността на проучване на проблема, както и от показаната много добра библиографска осведоменост на авторката по проблематиката. Обзорният преглед на значителното количество теоретични изследвания дава възможност на авторката да изгради концептуалната рамка на своето. Приятно впечатление за мен оставя стегнатото заключение с конкретните изводи и обобщения.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Текстът представен на 220 страници, следва традиционна структура за научно изследване от *увод, четири глави, обобщение, библиография и приложение*. Полезно за възприемането на текста са направените заключителни обобщения към отделните глави, както и 17-те диаграми, онагледяващи анализите. Смятам, че от това изследването е спечелило много, с оглед на по-стройното изложение и по-пълноценното и цялостно възприемане на дисертацията.

В УВОДА се дефинира значимостта на дисертационния труд, което позволява да се открият приносите му както в теоретичен, така и в приложен аспект. Конкретизирана и точно формулирана е *целта, а предметът и обектът* на проучване са ясно разграничени. Количеството на предложените за анализ диалогични и монологични единици в обем от над 5000, ексцерпирани от транскрибирани аудиозаписи на разговорна реч, е достатъчен и в текста Аксиния Тодорова е постигнала сполучливото дозиране на предлаганото онагледяване с примери.

Приемам за особено сполучлив избора на използвания метод и приет подход в изследването. В качеството на основен метод на изследване в работата е използван *комплексен описателен метод*, а наблюдението над квазивъпросителните изказвания в българската разговорна реч е от позициите на комуникативно-прагматичния подход. Този подход е осигурил както системно-структурното описание и семантико - функционалния анализ, така и систематизирането, класифицирането и статистическата обработка на събрания материал.

В ПЪРВА глава на труда („ВЪПРОСИТЕЛНОСТ И РАЗГОВОРНА РЕЧ – ОЧЕРТАВАНЕ НА ПОНЯТИЯТА И ОБЗОР НА ТЕОРИИТЕ“) се изгражда теоретичната основа на емпиричното изследване. Обзорният преглед на значителното количество теоретични изследвания дава възможност на авторката да изгради концептуалната рамка на своето. Предлага се терминологичния апарат на изследването, дефинират се понятия, необходими за анализа на събрания материал .

Докторантката проучва основната научна литература по разглежданата проблематика, прави обективен и аналитичен преглед на изследванията и стъпва на приноси трудове на български и чуждестранни учени. Аксения Тодорова правилно интерпретира научните становища в тази посока, взема под внимание резултатите от досегашните изследвания и цитира изключително коректно отделните мнения.

Във ВТОРА глава на дисертацията („ЯВЛЕНИЕТО КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНОСТ“) се изяснява същността на въпросително оформените изказвания, но с невъпросителна употреба и силно изразена модалност. Изказаното твърдение, че в повечето случаи квазивъпросите се използват като готови модели, се подкрепя от наблюденията върху материала от спонтанната реч от ежедневно общуване. Очертава се цялостна система от средства от лингвистичен и екстралингвистичен характер, които служат като маркери за квазивъпросителността. Подчертавам, че оценявам като особено успешен опитът да се обхванат в цялост всички наблюдавани елементи, като комплексно действащ механизъм в потока на речта.

Приветствам направения прецизен коментар върху класификацията на квазивъпросителните изказвания според комуникативната цел, постигната с тях. Показаният модел на описание доказва, че избраната методика на работа и добре премислена, което е безспорно доказателство за надеждността на изследването в дисертационния труд.

ТРЕТАТА глава („СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНИТЕ ИЗКАЗВАНИЯ“) е делът за описването на основните и най-често употребявани начини за изграждане на квазивъпросите, което е от съществена важност за общия принос на дисертационния труд. Фокусът е поставен върху характерните им проявления в репликите на диалогичното единство и в монологичните цялости. Обобщаването на схемите за изграждане на квазивъпросителните изказвания, води до описанието на фразеосхеми, някои от които се появяват за първи път в теорията на разговорната реч

Съвсем естествено работата в дисертацията по разглеждания проблем завършва с ЧЕТВЪРТА глава „СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА

КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНИТЕ ИЗКАЗВАНИЯ“. Предложеното тук системно описание на семантиката на квазивъпросите представя възможностите им за постигане на различните комуникативни цели в акта на речевото общуване. Представените резултати от наблюденията върху квазивъпросителните конструкции в естествената им среда на реализация съществено допринася на практическата им приложимост при преподаване и на усвоявана на българския език.

Предложеното ЗАКЛЮЧЕНИЕ прави много добро впечатление с пълнотата и конкретността на изводите и обобщенията. Резултатите от изследването се свързват успешно с формулираната цел. Постигната е сериозна логическа обвързаност между теоретичната и методологическата страна на извършеното изследване.

БИБЛИОГРАФИЯТА, която е с добро техническо оформление, безспорно говори за отличната подготовка на Аксения Тодорова в теоретичен план. Впечатляваща е сериозността и задълбочеността на проучване на проблема и показаната осведоменост на авторката по разработваната проблематиката. Докторантката е проследила основните изследвания, посветени на квазивъпросителните изказвания, за което свидетелства количеството от заглавия (156 на брой) в Списъка с научната литература на дисертацията.

3. ОЦЕНКА НА АВТОРЕФЕРАТА И ПУБЛИКАЦИТЕ ПО ТЕМАТА

Приложеният АВТОРЕФЕРАТ отразява пълно и точно основните положения, разработени в дисертационния труд. В него са посочени приносните моменти на дисертационния труд и са предложени библиографските данни за 5-те публикации на Аксения Тодорова по темата на дисертацията, както и на други две в сферата на въпросителността.

Всяка една от публикуваните статии апробира резултати от изследването в дисертационния труд и е публикувана в научни издания на съответните научни форуми, един от които - международен. Една от статиите, наречена „Фразеологизми в квазивъпросителните структури в българския език“, привлече вниманието ми с конкретната и ясна диференциация, която се прави на фразеологизмите в квазивъпросителните изказвания.

Тя е публикувана в сборника от поредицата „Отговорността пред езика“, кн.4 на Катедрата по български език при ШУ „Епископ Константин Преславски“ - през 2016 година. Наблюденията, които се правят над фразеологизмите в тази статия, водят до обобщението, че те са широко употребявани в несъщинските въпросителни изказвания. А изводът, че тяхната единна структура и речеви шампи ги прави удобни и лесни за типови речеви ситуации е на практика отлично доказан в предлагания текст. Приемам за много последователно и целенасочено показано, че фразеологизмите с квазивъпросителна структура, поради непразчленимостта на въпросителната си форма и невъпросителната си употреба, се явяват като форманти на квазивъпросителността.

4. ОБОБЩЕНИЕ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смятам, че рецензираният дисертационен труд е полезен и необходим за българската лингвистика, защото:

1. Той запълва съществуващи празноти в теорията и практиката на разговорната реч, относно формално въпросителните изказвания

2. В него се прави и обобщен анализ на резултатите от изследването, които имат теоретични стойност за българската граматика и по-конкретно – за българския синтаксис.

Бих препоръчала, с цел усъвършенстване на труда при бъдещо негово отпечатване, да се приложат в списък, изведени и описани, изследваните в работата квазивъпросителни изказвания. Може да се направи и индексация на всяко, за да се открива то по-лесно в текста. Така и практическото приложение на извършеното изследване би било още по-ефективно.

Обобщавайки всичко казано до тук, ще подчертая, че съм удовлетворена не само от подхода на Аксения Тодорова, да предложи изследване на квазивъпросителни изказвания, като квазивъпросителността се анализира в единство на структурата, семантиката и функцията на реализиращите я синтактични единици, но и от изпълнението на поставената цел в изследването..

В заключение ще потвърдя отново, че давам положителна оценка на дисертационния труд *КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНИТЕ ИЗКАЗВАНИ В БЪЛГАРСКАТА РАЗГОВОРНА РЕЧ*, на приложения Автореферат и на публикациите по темата на дисертацията с автор Аксения Тодорова

Предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да гласува положително Аксения Димитрова Каракалева - Тодорова да придобие образователната и научна степен "доктор" в област на висше образование: в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език (Съвременен български език - Синтаксис)*

13.04. 2018 г.
гр. Шумен

Рецензент:



(проф. д-р М. Стефанова)